

# روزنامه کثیرالانتشار سراسری ارک



\* دوشنبه  
\* ۲۸ اسفند ۱۳۹۶  
\* ۱۹ مارس ۲۰۱۸  
\* سال: بیست و هشتم  
\* شماره (سایه): ۴۳۵۴  
\* ایرمی سگیزینچی ایل

## ادبیات

\* صفحه ۶



کفری ایمان ائیلهمک اولماز

\*صائب تبریزی

تو تلموش کۆنلومو جام ایله شادان ائیلهمک اولماز،  
آل ایلن پسته نین آغزینی خندان ائیلهمک اولماز

نه سۆزدور بو کی، اولسون صاحب نظر زوهاد،  
قارا تورپاغی هر گز آبی حیوان ائیلهمک اولماز

بولوت قیلان کیمی جؤولان اوراردا ایلدیریم تیغی،  
کۆنول پردهلر بنده عشقی پنهان ائیلهمک اولماز

قیلیج گر ایچسه عالم قانینی سیرابلق ییلمز  
سنی عشاق قتیلن دن پشیمان ائیلهمک اولماز

منیم گوز باشیمی چیخ گئل فلک لردن تماشا قیل،  
حبابی قصرلر ایچینده طوفان ائیلهمک اولماز

منی مجنوننی عاقل ائیلهمک ممکن دگیل ناصح،  
سؤزلیلن مشکلی نابی قان کی، بیر قان ائیلهمک اولماز،

خطادان کنجدی جیرنان قانینی مشک ائیلهدی صائب،  
دئمه، عصبانی طاعت، کفری ایمان ائیلهمک اولماز

## آتا بابا سۆزلری

زحمت سیز بیل دادناماز سان.  
بدون زحمت نمیتوانی عسل بخوری (نابره رنج گنج میسر نمیشود).

زحمتی مشاطه چکر لذتی داماد آپارثر.  
مشاطه زحمت میکشد داماد لذت میرد.

زیانتن یاریستندان قانتماق قازانجدر.  
ضرر را از هر کجا بگیری نفع است.

ساح باشا ساقتن یاپشندرما(ساح باشتا ساقفتن سالما).  
سری که درد نمی کنه دستمال نمی بندند(میکنن بر سر بی موی خود زفت).

ساخلا سامانی ، گلر زامانی.  
گاه را نکه دار وقت استفاده آن میرسد(هرچی که زار آید، یک روز به کار آید).

سارالا سارالا قالمادخان، قیزارا قیزارا اولمه ک یاشخندر.  
مرگ سرخ به از زندگی ننگین است.

ساققالیم بوخودور سوزوم کئچمیر.  
ریش ندارم حرم را قبول ندارند.

سریاز نه بیلیر هیوا کالدرثر.  
سریاز چه می فهمه که میوه هنوز کاله (خر چه داند قیمت نقل و نبات).

سیس سیز طیاره دیر.  
آب زیر گاه است.

## بیلیمجه



قلملیخدا تولکو وار ، دلیک - دلیک بور کو وار( پتک)  
آغ آتلاز آیی آغ آتلاز چیچنده اولتار ، وختی گلنده باغری چاتلاز (پانبیق)

پیغمبردن اوسته دی تازیدان آشاغا (عمامه)  
قولاغن بوراندا دلیلی چیچار ( فانوس ، چراغ)

کویدن بیره سالانار ، هر نه ویرسن آلدانار (فورشاخ)  
بیر خورجونوم وار چمبره وار ، آغزن آچار دونیا خیردار (گون)

بیرجه بیله میصیری ، خانلار اونون اسیری (ترباک)  
چین اتاق چین چین اتاق ، قرخ بیله کان مین بیر اتاق( کلم)

چوب باشندا داری قویسو ( اینچیر)  
گویبیم گویبوا میخم دلیگینه (کیرنه ، ال دیرمانی)

چققلی قویو شاپیلدار سویو( قلیان)  
بیش باجی هیی بیر یرین آختارار ( جوراب میلی)

دورد باجی بیر قویو داش آتیر ( قویون امجه بی)  
گلیردیم کندن چاغردی بدن ، ساققالی اتدن آغزی سوموکلن(خوروز)

زیر کلیم زنجیر کلیم ف آغردی قاتلایا بیلیمیرم ،  
یونگولدو گوتوره بیلیمیرم (بیر گوی)

## ترانه شاعرانه

\* میرزه علی اکبر صابر

سلو کی شاعرین عینا صفا دکول ده نه دیر؟  
وطن پرسته بو مسلک روا دکول ده نه دیر؟

ناسیل دا عصره گوره مظهر اولماسین شاعر،  
فؤادی لوحه گیتی نما دکول ده نه دیر؟

خیالی مسعدت و اعتلای اهل وطن،  
شعاری ملته مهر و وفا دکول ده نه دیر؟

سریر سلطنت شاعرانه مالکی نین  
لوای همتی عزت گشا دکول ده نه دیر؟

ولیک، جایزه جولوقلا وصفگو شاعر  
شو مسلکنده یاونوجی دکول ده نه دیر؟

بولو ستایش اتدن شاعرین بو نغله لیگی،  
تهایت اقیح اولان یر ادا دکول ده نه دیر؟

در خزینه اهل کمال ایکن اشعار،  
خزف بهاسینه ساتماق جفا دکول ده نه دیر؟

مدیحه گولرین اشعاری، آبرولری تک،  
نثار خاک در اغنیا دکول ده نه دیر؟

تملقاته یاقیشماز طبیعت شاعر،  
بو شیوه مسلک اهل ریا دکول ده نه دیر؟

ریانی ترک اتده لیم زاهد ریاکاره،  
دو رنگ لیک بیزه نسبت خطا دکول ده نه دیر؟

تبصصاتیله حاصل اولان بنش- اون گونلوک  
عمردن ایسه بیر اولمک سزا دکول ده نه دیر؟

## ناغیل

### اوشقون

گنچن سایه نین آردی...  
درده بیر یاشلی کیشیده وار ایدی کی اتکرده اولان اوشقونلاری دریب

بایندا اولان ائششه بین خورجونونا دولدوروردو. بایرام چالشیردی الینه  
گلن هر نازیک ویا یوغون اوشقونلاری دریب تورباسینا دولورسون.

توربایسی یاریجانا دولموشدو.  
دسته باشی اونون دردیکلرینسی گؤروب اوره یی یانیب دانلادی:

- بوشونا بو آغاج اولموش یوغون اوشقونلاری دریب یوکووو آغیرلتما،  
اونلار قابالاقدییلار، اونلارین سویی اولماز، ینمه لی اولمازلار، دندی-

سونرا اونلاری سئچیب چوخونو یثره بوشالید، اؤزونون تورباسیندا  
اولان لطیف اوشقونلاردان توربایا دولدوروب اوزاقلاشیدی.

بایرام سنوینه چک حالدا اوشقون تاپیب درمه به دوام اندیردی. گنچگی  
تکین بو قایادان اوقایایا بوسه لیردی. قابالارین بیرینین دیینده بصر دسته  
لطیف اوشقون گؤردو کی بیر بیرینه دولاشییلار. سنوینه چک الینسی

ادامه از شماره قبل...  
حاجی برلاس که دفاع از شهر کش  
را در مقابل این مهاجم دشوار یافت،  
دفاع از ولایت را به پسر تراغای یعنی  
تیمور سپرد که در آن هنگام ۲۵ سال  
داشتیمتور به زودی در رمضان ۷۷۱ هـ  
ق/ آوریل ۱۲۷۰ م توانست با  
شکست امیر حسین از  
نوادگان قرغن در کابل که مدعی  
منصب اجدادی خود بود، بلخ را تسخیر و حکومتی مستقل تشکیل دهد.  
تیمور از این پس خود را صاحبقران خواند. پس از آن طی پنج سال از  
۷۷۲ تا ۷۷۷ هـ ق/ فرزند ده ساله خود، میرانشاه را با سپاهی، مامور  
تسخیر خراسان کرد و خود نیز به آنها پیوست. تیمور نیشابور و هرات را  
تصرف کرد و در هرات از سرهای مردم مناره‌ها ساخت. سپس مازندران را  
که تا سال ۷۵۰ هـ ق/ تصرف ملوک باوند بود به تسخیر خود درآورد. او



غلام همت اولان شاعر غزلخوانین،  
زبانی، نطقی حقایق ادا دکول ده نه دیر؟

دئمه م کی، شاعر اولوب، هجو ناسه آج دلیلی،  
امینه هجو کمال ازا دکول ده نه دیر؟

غرضله بیر کسه اتهام لغو کارانه،  
زهی قباحعت عقل و ذکا دکول ده نه دیر؟

دئمه م کی، فاسدی وصف انت، ساقین فسادیندن،  
یمانه یاختی دئمک ناسزا دکول ده نه دیر؟

ولیک، جاده انصافدن کنار اولما،  
کی، راه عدل صراط هدا دکول ده نه دیر؟

رضای حقی گؤزه ت، گنت ره حقیقله،  
بو یولدا گلسه بلا، حق رضا دکول ده نه دیر!

علی! شکنجه اهل دیاره اول صابر،  
بلای حب وطن لوللا دکول ده نه دیر؟



حیدر بابا کلدیم

سنی یوخلیام

\*استاد شهریار

حیدر بابا سنی وطن بیلیمشیدیم  
وطن دیوب باش گتوروب گلیمشیدیم  
سنی گؤروب گؤزباشیمی سلیمشیدیم  
حلبو که لاپ عملی غربت سندیمیش  
قارا زندان، آجی شربت سندیمیش

.کیم قالدی که بذه بوغون بورمادی  
آتدان آتدان بزه کلکک قورمادی  
بیر مرد اوغول بزه هاوار دورمادی  
شیطانلاری فوجاقلیوب گزدر سیز  
انسنانلاری یاخلیوب از دیر سیز

دووار اوچالدی گون بیزه دوشمدی  
زندان قارالدی کؤز گؤزی سشمدی  
گؤندوز گؤزی منیم لامپام گشمدی  
سلده باسدی آموز دولوب کؤل اولدی  
جوق یازیغین اوی چونوب چول اولدی

اول باشی مندن استقبال اتدیز  
سونان چونوب ایشیمده اخلال اتدیز  
اوز طنوزجه استادی اغفال ایدیز  
عیبسی یوقدور کچر گدر عمردور  
قیشدا چیخار، یوزی قارا کمردور

منیم یولوم محبت جاده سیدی  
سؤن سؤزلریم حقون اراده سیدی  
محبتون رسالت وعده سیدی  
یوخساننده بیر کسبله غرض یوخ  
سیاست آدلی منده بیر مرض یوخ...

آردی وار

## بایاتی

عاشیق صنم اوتونا  
سرو صنم اوتونا  
بانا - بانا کول اولدوم  
اوز کیمسه نم اوتونا

آغ چوخا ، قارا چوخا  
یاراشیر یارا چوخا  
سنه یامان باخاتین  
گوزونه یارا چیخا

من عاشیق ایری داغلار  
دوز داغلار ایری داغلار  
گوزلرین دوز داغ چکر  
قاشلارین ایری داغا

گندن گنتمه دایان ، دور  
حالم سنه عیاندر  
گلشیوه من قوربان  
گنشدیشنه نر یاماندر

## پادشاهان ترک ایران

### تیموریان

یورش سه ساله  
۷۹۰ هـ ق طول کشید آذربایجان، لرستان، ارمنستان، گرجستان و شروان را  
نیز تصرف کرد و در سال ۷۹۳ هـ ق مردم خوارزم را قتل عام کرد. حملات  
پنج ساله وی بین سالهای ۷۹۴ تا ۷۹۸ هـ ق صورت گرفت و پس از آن  
حکومت شهر را به یکی از فرزندان یا خویشانندان خود سپرد.  
سپس مسکو را فتح کرد و به هندوستان یورش آورد. در سال ۸۰۱ هـ ق  
آنجا را نیز تصرف کرد و صد هزار نفر را به قتل رساند. تیمور سپس  
به سمرقند بازگشت.

لشکر کشی وی به ایران از سال ۸۰۲ تا ۸۰۷ هـ ق طول کشید که آن را  
یورش هفت ساله می نامند. در سال ۸۰۳ هـ ق با عثمانیان جنگید و چندین  
شهر را گرفت. در همین هنگام سفیرهایی به مصر فرستاد، ولی چون  
نتیجه ای نگرفت، مصمم شد به مصر حمله کند و در طول این  
لشکر کشی، حلب، دمشق و بغداد را نیز تصرف نمود. در سال ۸۰۴  
هـ ق بایزید یکم سلطان عثمانی را مغلوب و اسیر کرد. بعد از آن تصمیم  
گرفت چین را تسخیر کند و عازم آنجا شد. او با سپاهیانش تا کنار رود  
سیحون نیز رفت ولی در اترار بیمار شد و در رمضان سال ۸۰۷ هـ ق / فوریه  
۱۴۰۵ م، در سن ۷۱ سالگی در گذشت...

اسکی چاق اوز اجدادیمیزداندیر. بو اووره کک اچان سئویندیریچی عنعننه  
اردیبل و نیر شهر لرینده و باشقا شهرلره باغلی قصبه و کندلرده ده  
اولور. بو عنعنه اردیبلده فصل نیر و کندلرده مالی، اقتصادی کنچنجه چک  
دوروما باغلیدیر. اسکی چاغلاردا آذربایجان، آستارا، اردبیل، نمین بیله  
سوارا، مشکین، نیر و سارابدا دوویو اکینی اولمادینغا گؤره بوماحال و  
کندلرده پولوو یش آز اولاردای اعیانلاردان باشقا. آما بایرام پایسی نین  
تملی پولوو اولاردی. چونکو بو یئرلرده یاشایان بوتون کوله نین بیشریب  
بندیکلری بوغدا، حیوانات، سود - قاتیق ، ات محصوللاری و آیری ینمه  
لر اولاردی. بو بایرام پایسی شام آتا ائوینده بیشریلیب قیز ائوینه  
گؤندرلردی بیر عالیله دن هر نچه قیز عالیله قورموش اولسا یدی هامیسینا  
یوپای گؤنده ریلردی. هر دن اولاردی کی ۳ و ۴ ائودن همان قیزا عمی،  
دانی، بؤیوک قارداش طرفیندن پایلار گؤنده ریلردی. بوشامدا نه لر  
اولاردی: ۱- پولوو ۲- سودا بیشریلیب سونرا قیزاردیلیمیش تویوق ۳-  
کوکو ۴- اتله بیشریلیمیش قیمه ۵- شور و قوربالیق بو بنش قلم بیشمیش  
قارا و خوروشتلار او پولوون خوروشتلاری اولاردی. بوخوروشتلاری و  
پولوی آیری - آیری چینی بولود و بوشقابلارا چکیب بیسریویوک  
قلینلیمیش گوموش کیمی تر - تمیز میس مجمه به دوزردیلر. او آپاریلان  
ائوده نچه نفر اولسایدی نظره آلینب پولوو و قارا (خوروشتلاری )  
چوخالدریلار...

## آذربایجاندا

### بایرام عادت لری

گنچن سایه نین آردی...  
بیرتاخیم اچقلامالار :  
خ اونلارده چه شکر و یا باشقا شیرینلیک موادی قاتیلماز. او بوغندا زوغو  
اؤزو شیریندیر.

ایچینه بالئیز قایبقلی گیرده کان و یا بادام آتارلار. اونو بیشرین تمیز اولوب،  
دستماز آلمیش اولار، اونون دوغاسین اوخویار. اوواج باشیندا چکیدگی  
عذاب و امکی نی ده نذیر هدیه اتده ر.

چونکو سمنی نی احسان اوچون بیشریرلر.  
ایلین آخیر چرشنه آخشامیندا پای آپارماق چوخ گوزل عنعنه لردن بیری  
بو پای آپارماقدیر اردبیل، نمین، نیر و ساراب و بوتون قصبه و کندلرده  
بیشمیش شام پایسی. اسکی ایلین آخیر چرشنه آخشامی، همان ایله عالیله  
قوروب بخت اونونه گنتمیش قیز (ایندیکی گلین ) ین آناسی ائوینده  
آپاریلان بیشمیش شام بایرام پایسی نین چوخ کئچمیش اسکی چاغلاردان  
قالما تاریخی وار، بو گؤزه ل عادت عنعنه نین باشلاماسی بللی دئییل. آنجا

## نگات ترکی در فارسی

### یکهزار واژه اصل ترکی در پارسی

ادامه از شماره قبل...  
آستر = آستار = آست (باخ: آستان) + ار (اک) = زیرین  
، زیرین لباس ؛ آست اوست = زیر و رو (۱۸۰۲)  
آستین = آست یان (باخ : آستان) = پائین دست لباس  
آسمان آسمان و آسمان = آس (آسماق = آویختن) +  
مان (اک مبالغه و تشبیه) = شبه آویزان ، بسیار آویزان  
آش = درهم برهم ، قاراشمیش ، غذا ، از غذاهای متنوع  
آبکی ، آشپخ و آشاج = قابلمه ، از ریشه های ترکی  
باستان (۱۷۰۲)

آشامیدن وام گرفته از مصدر ترکی آشاماق (= خوردن)  
؛ معادل فارسی آن نوشیدن است(۲،۱۸).  
آشُق = اوشقوغ و آشُق = بچول (۱) ، یکی از هفت  
استخوان مچ پا در فاصله دو قوزک پا که از آن برای  
بازی قاب استفاده می کنند.

آشغال = آشقال = گوسفند لاغر و نامناسب برای بره  
کشی (۳) ، هر چیز نامرغوب و غیر قابل استفاده ؛ آشکار  
= مخلوط ، قاطی (۳)

اشکانیان / ت = حکومتی از ترک های توران که با  
یورزی اشک یا ارشک یا آرشک (باخ: آرش) که از  
حاکمان ایلات بلخ بود ، بر آنتیوخوس امپراتوری  
بازمانده از اسکندر مقدونی بوجود آمد و قبل و بعد از  
میلاد مسیح ۵۰۰ سال بر ایران حکومت کردند. تاریخ  
نیز بخاطر غیر ایرانی بودن این حکومت ، از کنار آن  
براحتی گذشته است. مورخان و لغوی های بزرگ مانند  
دهخدا ، اعتمادالسلطنه و علی بن حسن مسعودی نیز آنها  
را از ترک ها دانسته اند (۱۸).

اشکنه = ایشگینه = ایش (ایشمک = ایچمک = نوشیدن)  
+ گین (اک) + ه (اک) ، شاید پسوند فارسی) =  
آشامیدنی ، نوشیدنی ، نوعی غذای آبکی از تخم مرغ و  
ماست و پیاز .

اشیک = ائشیک = خارج ؛ اشیک آقاسی = رئیس خارج  
، رئیس تشریفات سلطنتی ، رئیس دربار ، داروغه  
دیوانخانه ، اشیک آقاسی باشی = رئیس تشریفات ،  
اشیک خانه = اداره تشریفات سلطنتی... ادامه دارد